

населення від світських ідеологій, які не виправдали себе, відходу віруючих (або потенційних віруючих від традиційних релігій – православ'я, католицизму, протестантизму, ісламу, що свідчить про неможливість цих послідовників реалізувати свої соціально-духовні, психологічні, культурні потреби ні через традиційні вірування, ні через світські ідеології.

Джерела та література

1. Інформація про діяльність Церкви Останнього Заповіту в Україні надана головою Церкви Єдиної віри у м. Києві. Аналіз віросповідних засад і релігійної практики здійснено на підставі бесід з прихожанами під час відвідування богослужінь київської громади Церкви Єдиної віри, а також «Слова Віссаріона». – К., 2007. – с. 567.
2. Ихельзон Е. Общество будущего // «Сегодня» – 15.08.2015.
3. Таевский Д. А. Христианские ереси и секты X-XXI веков. Словарь. – М. : Интрада, 2003. – с.147.

УДК 2-028.76 (477)

Дмитро Гурський

НЕТРАДИЦІЙНА РЕЛІГІЙНІСТЬ В УКРАЇНІ ЯК ПРОЯВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

Трансформації в соціокультурному просторі сучасної України приводять до формування постмодерного суспільства. Такі тенденції впливають на зміну світоглядно-ціннісних пріоритетів. Тому людина намагається знайти нові способи реалізації власних духовних потреб, адже багатьох віруючих України уже не влаштовують релігії, які ґрунтуються переважно на обрядових шинотах, зовнішній релігійності та утвердженні гріховності людської природи. Відтак постмодерна людина намагається віднайти нові способи осягнення дійсності. Такі пошуки приводять її до новітніх релігійних рухів.

Ключові слова: Релігія, постмодерн, неорелігія, Україна, культ, рідновірство.

Трансформації в соціокультурному просторі сучасної України приводять до формування постмодерного суспільства. Такі тенденції впливають на зміну світоглядно-ціннісних пріоритетів. Тому людина намагається знайти нові способи реалізації власних духовних потреб, адже багатьох віруючих України уже не влаштовують релігії, які ґрунтуються переважно на обрядових шинотах, зовнішній релігійності та утвердженні гріховності людської природи. Відтак постмодерна людина намагається віднайти нові способи осягнення дійсності. Такі пошуки приводять її до новітніх релігійних рухів.

Ключевые слова: Религия, постмодерн, неорелигии, Украина, культ, ридновірство

The current spread of new religious movements in Western Ukraine and interest them in youth, and the ambiguity of the processes occurring in this area, actualizes the need to investigate the matter and determine the features which serve for changes in the spiritual environment of society in the postmodern period. This will make it possible to clarify the nature of modern religion in general and describe future religious situation in Ukraine and the world.

The purpose of this article – to find out the features of postmodern religious differences and dogma of traditional religions, and, and in the fundamental principles of postmodern ideology and philosophy that will allow to identify synthetic neo religion a postmodern phenomenon in the religious process. To achieve this goal, the author sets the following objectives: to analyze the causes and conditions for the spread of new religions and show their connection with contemporary postmodernist situation and examine the main common features of modern religions and their compliance postmodern principles.

The object of our study are synthetic new religious movements, which we view the subject through research – postmodern tendencies in the religious sphere that have an impact on the functioning of the object.

The study used the following methods: comparison, analysis, synthesis, abstraction.

Conclusions, the formation of post-modern religions – a phenomenon that has come in Ukraine together with the independence and the departure of the atheistic worldview. Pluralism legal system allows everyone to realize their own vision and worldview, if it does not interfere with others, the possibility that contributed to the free formation of various religious communities, sects, cults, which currently Ukraine has a huge amount. Each person can independently choose whether to adhere to some religious doctrine, and whether to abandon all independently choose whether to belong to any religious community or not.

Keywords: Religion, postmodern, neorelihiya, Ukraine, cult, Slavic Neopaganism.

Сучасні локальні трансформації у релігійній сфері спричинені загальносвітовими процесами, глобальними змінами, що іманентні для духовної сфери людства. Однією з них є поширення нетрадиційної релігійності. Нетрадиційними прийнято називати релігійно-світоглядні вчення, які історично не успадковані від попередніх епох певним етносом, не притаманні його релігійній духовності, культурно, побутово, ментально не укорінені, проте набули значного поширення внаслідок місіонерства проповідників з їх історичної батьківщини. Нетрадиційні релігії в Україні поряд з традиційним християнством створили «шукачам істини» альтернативу для вибору «духовної обітниці», яка б найбільше відповідала внутрішній природі, психологічним, соціальним, культурним, духовним потребам кожного окремого індивіда. Нетрадиційні релігійно-світоглядні вчення пропонують своїм прихильникам нову сакральну інтерпретацію існуючого стану речей, вирішення глобальних

проблем сучасної людини, суспільства та світу в цілому. Відтак сучасне поширення неорелігійних течій в Україні, особливо у молодіжному середовищі, актуалізує необхідність дослідження цього питання.

Питання можливості розгляду новітніх релігій в контексті постмодерних трансформацій торкається у своїх працях досить незначна кількість дослідників. Серед зарубіжних авторів певну увагу аналізу новітніх релігій, як прояву постмодерністських тенденцій, приділяли російський вчений Є. Балагушкін, датська дослідниця М. Варбург та англєць Дж. Чрайссідс. Необхідно відзначити й українських релігієзнавців Н. Дудар, О. Горкушу, Л. Филипович та В. Єленського.

Проте, питання взаємовідносин постмодернізму і релігії залишається на сьогодні ще досить слабо дослідженим, хоча вивчення цієї проблеми, виявлення позицій постмодерністської філософії стосовно релігії є вкрай важливим для характеристики духовної ситуації сучасної епохи, для аналізу соціокультурних трансформацій у сучасному суспільстві. Відтак розгляд взаємозв'язку постмодерністських тенденцій та процесу поширення новітньої релігійності є на сьогодні відсутнім комплексним дослідженням, що дає підстави говорити про його практичну необхідність, зважаючи на актуальність цієї проблеми для сучасного суспільства.

Мета даної статті – здійснити аналіз специфіки сучасної нетрадиційної релігійності в Україні, як одного з виявів світових пріоритетів постмодерної доби. *Об'єктом* нашого дослідження є нетрадиційна релігійність як феномен, а *предметом* – специфіка поширення неорелігій в Україні в цілому та західноукраїнських землях зокрема.

Специфічні риси, які визначають суспільне обличчя сучасних НРР, темпи їх поширення та їхні взаємовідносини із соціумом, зумовлені глобальною ситуацією другої половини ХХ століття. Насамперед – це процес глобалізації, який підсилюється турбулентним розвитком інформатизації, що багатократно «зменшує» світ. У сучасній науковій літературі останнім часом дедалі частіше починає вживатись нейтральне за своїм смисловим навантаженням поняття – «новітні релігійні рухи» (НРР), «нові релігійні течії» (НРТ). Його автор – відомий дослідник новітніх релігійних феноменів професор Лондонської вищої школи економіки Айлін Баркер. Цей термін певним чином охоплює різні за характером явища сучасного релігійного новаторства або релігійного модернізму, що об'єднує десятки різноманітних релігійних організацій, які виникли переважно у другій половині ХХ століття. Як зазначає В. Єленський, що «термін НРР вживається тільки через брак чогось кращого» і «вживається як суто операційний і не претендує на наукову точність: тут кожне з трьох слів може бути ґрунтовно оскарженим» [5 с. 238-239].

Поява новітніх релігійних рухів – невід'ємний елемент сучасних релігійних процесів. Насамперед відчуття кінця тривалого історичного періоду, тобто епохи, яка духовно сформувала всі покоління, породжує антропологічну кризу. Тобто постмодерн по-своєму відповідає на питання Канта, що таке людина? Тому закономірно, що перед ним по-іншому постає і проблема релігії – саме вона завжди пропонувала свою версію вирішення питання про людину. А вже в епоху постмодерну людина постає в усій своїй частковості й випадковості, самовладно наділяється правами і свободами, особливо правом жити без репресуючої норми. В цій соціокультурній атмосфері традиційна релігія розглядається як механізм пригнічення особистості [7 с. 16].

Ми солідаризуємося з думкою дослідників про те, що в епоху постмодерну насамперед християнство, знаходиться в занепаді. Зокрема, Г. Рормозер ситуацію в європейській культурі визначає як «постхристиянську», а стан сучасного християнства він називає «дифузним». Сьогодні стають очевидними декілька тенденцій в динаміці соціокультурних змін, що характеризують духовний простір постмодерну в світлі його взаємовідносин з християнством: демонічний, секулярний, неоязичницький, нове богошукання. Ці зміни російський вчений В. Бачінін називає «ликами», і вважає, що вони надають постмодерну надзвичайну строкатість, суперечність, нестійкість [1, с. 146].

Взаємні чвари між християнськими (насамперед, православними) церквами в Україні завдають шкоди християнському духові і об'єктивно сприяють поширенню новітніх релігійних рухів, які по суті комплектуються із фрагментів затребуваних нині компонентів культурних і конфесійних цінностей.

Поява неорелігій в Україні зрештою співпала з періодом релігійного відродження традиційних церковних інститутів. Проте, НРР розглядаються, насамперед, як наслідок послаблення ролі традиційної релігійності, а з іншої як вияв плюральності духовної сфери.

Поняття «постмодерн» (або «постмодернізм»), що позначає сучасний цивілізаційний злам, «не стільки виявляється новою історичною епохою, скільки часом інтенсивного прояву суспільних та природних проблем нової якості» [6, с. 152]. Характеризуючи постмодерн, сучасні російські філософи Н. Терещенко і Т. Шатунова зазначають: «Усе годиться і все поєднується. Висока класика і рекламний ролик. Своєрідний тріумф феномена «усякого будь-якого». Колажність, фрагментарність свідомості і культури, гра смислами, образами стає нормою. Все не просто має право на існування, а мирно уживається поряд одне з одним, не зливаючись, однак, у єдине ціле, залишаючись самостійними фрагментами» [9, с. 97].

Розглядаючи сьогоднішні культурні прояви варто звернутися до думки Умберто Еко: «Постмодернізм – не фіксоване хронологічно явище, а певний духовний стан, властивий представникам різних епох». «У будь-якої епохи є власний постмодернізм».

Констатуючи такі міркування варто звернутися до думки В. Єленського, що «нові релігії – постійний елемент еволюції релігійного ландшафту світу». Вчений виділяє щонайменше п'ять періодів особливого інтенсивного поширення нових релігій: 1) Римська імперія напередодні утвердження християнства; 2) Японія після першої світової війни; 3) Індія в ХІХ-му й на початку ХХ ст.; 4) США 1960-1970-х рр.; 5) пострадянський простір. Говорячи про останній період, аналіз якого є особливо цінним для нашого дослідження, український вчений зазначає, що «пострадянський простір буквально вибухнув новими релігійними рухами окультного,

езотеричного, екоспіритуалістичного, неязичницького або синкретичного характеру: Біле Братство, Богородичний центр, Церква Останнього завіту Віссаріона, Зелене Братство; анастасіївці, бажовці, Радастея, Союз венеців, Щербівське братство та інші» [5, с. 239-240].

За словами Д. Затонського, «попередні» постмодернізми ще жодного разу не відвойовували собі тієї рідкісної глобальності, яка відрізняє сьогоднішній, – можна сказати, «істинний постмодернізм» [8, с. 136]. Постмодернізм неможливо визначити, він підлягає лише інтерпретації. У постмодернізмі заперечується можливість існування єдиного для всіх, тому ми бачимо появу величезної кількості релігійних громад, груп, сект серед яких немає єдності. Кожна «новоутворених релігій» має власні канони і поєднує давно відоме з сучасним. Чи можливо було уявити століття-два тому, появу неязичницьких культів, звичайно ні. На сьогоднішній день – це нормальний стан справ, коли декілька десятків чоловік об'єднуються і створюють власну релігійну громаду. В Україні існує закон «Про свободу совісті та релігійні організації» за яким встановлюються правові норми утворення і функціонування релігійних громад і організацій в Україні. Віротерпимість і свобода віри - це основні засади на яких тримається сьогоднішнє релігійне життя в нашій країні.

Відомий теоретик Ігаб Гассан виділяє наступні ціннісні детермінанти постмодерну:

- невизначеність, неясність, прогалини проглядаються у постмодерністських витворах мистецтва і філософських концепціях; замість логічного монологічного мислення з'являється «діалогічна уява»;
- виникає фрагментаризм, що виявляється в недовірі до «тоталітарного синтезу», в схильності до парадоксів, в акцентуванні на «розламах»;
- заперечуються авторитети; в літературі це означає «смерть автора», коли зупиняється його влада над читачем; в політиці – кінець авторитетних держав, сильних лідерів; в релігії - «смерть Бога»;
- починає домінувати іронія, яка виявляється у грі, алегорії в політиці, літературі, мистецтві, релігії;
- постає змішування звичних жанрів мистецтва, запозичення одними жанрами творчих сил, методів інших [2].

В добу постмодерну мають місце специфічні релігійні інтерпретації, у яких здійснюється спроба «осучаснення» віровчення відповідно до світоглядних запитів сучасної людини, яка зважає передусім на власні бажання та потреби. Ці тенденції відобразились також і в догматичних засадах вчень неорелігій, і в їхній повсякденній діяльності.

Також вихідним в усіх цих постмодернових неорелігійних утвореннях є принциповий індивідуально-особистісний аспект віри. За їхнім вченням, саме від власних здатностей і зусиль людини залежить не лише індивідуальне удосконалення й спасіння, але й часто спасіння всього світу, чим творча роль віруючого – конкретної людини майже абсолютизується. Тут ми маємо справу з догматами, які відповідають провідним постмодерновим установкам, зокрема, в усіх цих теоретичних розробках поняття Бога фактично замінюється поняттям вищого ступеня розвитку людини.

Сьогодні людина сама прагне посісти місце посередника між Божественним та земним, стати межею природного та надприродного, творцем нової реальності. І постмодерністські неорелігії завжди готові допомогти їй у цьому. Сучасна постмодерна людина почуває себе цілком самодостатньою.

Таким чином, поділяючи думку українського дослідника О. Марченко, зазначимо, що «неорелігії є виявом тієї складної антропологічної трансформації, яка відбувається нині у самому змісті релігійного осягнення дійсності... Сучасна людина потребує нових пророків, адже пророцтво руйнує ритуалізований консерватизм... Пророк протистоїть як священику, вимогою якого є авторитет минулого, так і містагогу, чия влада спирається на магичні маніпуляції як засіб спасіння» [7, с. 17].

Нова постмодерна модель віри підкреслює динамічність Бога відповідно до запитів сучасної людини. Він здатен швидко змінюватися й навіть залучати до партнерства саму людину. У нових синтетичних релігіях заперечується вроджений гріх, ми не несемо відповідальності за нього. Неорелігійна модель віровчення вказує, що основною проблемою є незнання: ми просто не знаємо, як сильно Бог любить нас, і саме цього знання ми й можемо досягти через посередництво новітніх релігій. Ми навіть можемо дозволити собі сказати, що ця теологія часом перетворює Бога в доброго, веселого психотерапевта, який завжди прийде на допомогу, якщо тільки ми знатимемо вірний шлях до нього.

Таким чином, у ряді неорелігійних синкретичних течій, для задоволення світоглядних потреб своїх віруючих, відповідно до кардинальних постмодернових вимог, часто нівелюється смислове наповнення, а залишається лише чисто функціонально-діяльнісне, прагматичне та буденне [4, с. 68]

Поряд з цим починають з'являтися релігійні громади, які в іронічному ключі ставляться до релігійного життя, однією з найяскравіших таких громад є пастафаріанці – релігія визнана світовою громадськістю і яка знайшла своїх послідовників і в Україні.

Офіційно громадський рух «Українська пастафаріанська церква», вона ж Церква Літаючого макаронного Монстра, пародійна релігійна організація, заснована в 2005 році в США. Інформацію про реєстрацію підтвердив начальник Оболонського районного управління юстиції у місті Києві Максим Жданов. «Українська пастафаріанська церква» зареєстрована як громадська організація. У них немає статуту, немає свідоцтва, вони просто заявили про те, що будуть збиратися», - розповів Жданов. [10]

Церква Літаючого Макаронного Монстра з'явилася в 2005 році з ініціативи Боббі Хендерсона. Пастафаріанство – найбільш відома, найбільш поширена і найбільш активна пародійна релігія в світі. Сама назва в у собі несе пародійний момент, так як тут явна алюзія на аврамичне релігійне вчення, відоме нам, як растафаріанство. Крім того саме слово «пастафаріанство» є каламбуром, де окрім згаданої серйозної релігії, присутнє італійське «pasta» (паста). Релігія має відвертий антирелігійний та антиклерикальний характер.

Українська православна церква засудила діяльність «Української пастафаріанської церкви». «Наявні нові труднощі для християнського богослов'я і традиційних релігій... Це більша небезпека ніж, хоч і молодший, але все ж богооткровенний іслам, або біблійні Свідки Єгови. І не бачити, не помічати цього вже неможливо. Нівелюється саме поняття сакральності віри...», написав на своїй сторінці в Facebook Архімандрит Української православної церкви Авакум щодо діяльності «Церкви ЛММ». [10]

Головне для сучасної людини – знайти свою нішу в тендітному й непередбачуваному розвитку сучасної людської цивілізації, який сягнув тієї метафорично усвідомленої межі, за помах крил метелика в одній частині землі може викликати ураган в іншій. За цих умов людина повинна проявляти свою духовність активно. Вибір добра і зла не може нав'язуватися ззовні, він має стати індивідуальним способом пошуку і знаходження істини [3]

Отже, утворення постмодерних релігій – це явище, яке прийшло на територію України разом з незалежністю. Відносна легкість проникнення та сприйняття в українському соціумі неорелігій пояснюється специфікою вітчизняної національної психології, яка в силу межового розташування України між Сходом і Заходом, Півднем і Північчю є відкритою різним впливам. Відтак такий плюралізм світогляду і демократична законодавча система дозволяє кожному реалізувати власне бачення і світосприйняття, якщо це не заважає іншим. Кожна людина самостійно може обирати чи дотримуватися якоїсь релігійної доктрини, а чи можливо відмовитись від усіх і самостійно обрати / належати до певної релігійної громади.

Джерела та література

1. Булига І. І. Позаконфесійна релігійність в контексті соціокультурних процесів сучасної Волині / І. І. Булига // Релігія та Соціум. – 2014. – №1. – С. 145-150.
2. Гассан Ігаб. Чим є постмодернізм і чим він стане? Літературний і культурний аспекти // Американська література після середини ХХ століття. Матеріали міжнародної конференції. Київ: Довіра, 2000. С. 19-28.
3. Горбатенко В. Людина і суспільство в ситуації постмодерну: філософсько-політичні детермінанти / Володимир Горбатенко // Соціогуманітарні проблеми Людини Політичні виміри свободи людини. – 2010. – №5. – С. 151-167.
4. Горкуша О. В. Роль концепту Логос в загальнохристиянській парадигмі : дис. канд. філос. наук : 09.00.11 / Горкуша Оксана Василівна – Київ, 2004.
5. Сленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття / В. Сленський. – Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2013. – 504 с.
6. Мартинов А. Футурологічні сценарії глобальної перспективи/ А. Мартинов // Нова парадигма: Альманах наукових праць . Запоріжжя, 2002 – № 28. – С. 152.
7. Марченко О. В. Феномен нетрадиційної релігійності в постмодерну епоху: український контекст / О. В. Марченко. – Софія: гуманітарно-релігієзнавчий вісник – № 1(1). – С. 15-18,
8. Пантин В. Ритми общественного развития и переход к постмодерну/ В. Пантин // Вопросы философии – 1998 – № 7. – С. 3–13.
9. Терещенко Н., Шатунова Т. Постмодерн как ситуация философствования / Н.Терещенко, Т.Шатунова . - СПб.: Алетейя, 2003.
10. В Україні офіційно з'явилася Церква Літаючого макаронного Монстра /Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/society/843139-v-ukrajini-ofitsiyno-zyavilasya-tserkva-litayuchogo-makaronnogo->

УДК:282 (477)

Оксана Ворон

ВИТОКИ ТА ПРОЯВИ КАТОЛИЦЬКО-ПРАВОСЛАВНОГО ПРОТИСТОЯННЯ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню проблеми взаємовідносин Римо-католицької церкви із Православними церквами незалежної України. Окрема увага зосереджена на виявленні основних причин та проявів міжконфесійних протистоянь.

Ключові слова: Римо-католицька церква, Українська Православна церква Московського патріархату, Українська Православна церква Київського патріархату, Українська Автокефальна православна церква, протистояння, міжконфесійні відносини.

Статья посвящена исследованию проблемы взаимоотношений Римо-католической церкви с Православными церквами независимой Украины. Отдельное внимание сосредоточено на выявлении основных причин и проявлений межконфессиональных противостояний.

Ключевые слова: Римо-католическая церковь, Украинская Православная церковь Московского патриархата, Украинская Православная церковь Киевского патриархата, Украинская Автокефальная православная церковь, противостояния, межконфессиональные отношения.

The article is devoted research of problem of mutual relations Rimo-catholic churches with the Orthodox churches of independent Ukraine. Separate attention is concentrated on the exposure of principal reasons and displays of interconfessional oppositions. In particular an author additionally decides on consideration of problem of prozelitizmu in Ukraine, setting or in actual fact he takes place on the walks of life of our state. Selects principal reasons which underlay origin of conflicts between rimo-catholics and pravoslavnimi in the conditions of independence of Ukraine.